

Markus Zusak

KLEJOV

MOST

Preveli
Iva i Nikola Pajvančić

— Laguna —

Naslov originala

Markus Zusak
THE BRIDGE OF CLAY

Copyright © 2018 by Markus Zusak
Translation copyright © 2020 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Skautu, Klinji i Malom Malecnom,
Kejt
i u spomen na K. E.:
osobu koja je istinski volela *jezik*

U engleskom jeziku reč glina – *clay* ima dvostruko značenje. Prvo je nadimak imena Klejton. Drugo označava zemljani materijal od kojeg se izrađuju grnčarija i skulpture.

Oba ova značenja su važna za *Klejov most* koji je ujedno most glavnog junaka i glineni most. Priču ćete razumeti i bez poznavanja ove igre reči, ali imajući je u vidu, možda ćete bolje razmeti Kleja, njegovu priču i njegov most.

Srdačni pozdravi i iskreno poštovanje,

Markus Zusak

pre početka

stara kuckalica

U POČETKU SU BILI JEDAN UBICA, JEDNA MAZGA I JEDAN MOMAK, ali ovo nije početak, ovo je pre, ovo sam ja, a ja sam Metju i evo me ovde, u kuhinji, usred noći – to je ono staro rečno ušće svetla – i tučem li tučem. Kuća je oko mene tiha.

Što znači, svi spavaju.

Sedim za kuhinjskim stolom.

Tu smo ja i pisaća mašina – ja i stara kuckalica, kao što su naši davno nestali otac i davno nestala baka imali običaj da kažu. Zapravo, ona ju je zvala *dobra stara kuckalica*, ali ja nikad nisam bio sklon tako kićenom izražavanju. Ja, ja sam poznat po modricama i pribranosti, po visini, mišićima i bogohuljenju, kao i po povremenoj sentimentalnosti. Ako ste nalik na većinu ljudi, začudićete se što umem da sastavim prostoproširenu rečenicu, a kamoli što znam ponešto o epskoj poeziji ili starim Grcima. Povremeno je dobro kad vas tako potcenjuju, ali je još i bolje kad neko vidi pravo stanje. Ja sam imao sreće:

Za mene je postojala Klodija Kirkbi.

Postojao je momak, sin i brat.

Da, mi uvek možemo da se oslonimo na nekog brata, a on je bio taj – od nas petorice – koji je sve primio na svoja pleća. Kao i uvek, to mi je rekao tiho i obazrivo i naravno da je bio skroz u

pravu. U jednom budžaku dvorišta u budžaku od grada stvarno je bila zakopana stara pisaća mašina, ali ću morati da sve dobro izmerim, da ne iskopam mrtvog psa ili zmiju (mada sam uspeo da uradim i jedno i drugo). Računao sam da ako su i pas i zmija tu, pisaća mašina ne može biti daleko.

Bilo je to savršeno, skriveno blago.

Dan posle svog venčanja krenuo sam kolima.

Van grada.

Pravo kroz noć.

Kroz beskrajno prazno prostranstvo, pa dalje.

Sam grad je bio tvrda, daleka zemlja iz priča; video se izdaleka. Žučkasti predeli i maratonsko nebo. Okolo, u blizini, divlje i nisko žbunje i eukaliptus, i bila je istina, zaista je bila istina: ljudi su se grbili i saginjali. Taj svet ih je istrošio.

Ispred banke, pored jednog od mnogih pabova, neka žena mi je pokazala put. Bila je žena najuspravnijeg držanja u gradu.

„Skreni levo na Ulici Ternstajl, jasno? Onda pravo jedno dvesta metara, pa opet levo.“

Imala je smeđu kosu, bila je lepo odevena, farmerke i čizme, jednostavna crvena košulja, a zbog sunca je čvrsto zažmurila na jedno oko. Odavao ju je samo obrnuti trougao kože, tu u korenu vrata; bio je umoran, star i izbrazdan, kao ručka kožnog kofera.

„Znači jasno?“

„Jasno.“

„A koji broj tražiš?“

„Dvadeset tri.“

„O, znači ideš kod Merčisonovih, je li?“

„Pa, iskreno da vam kažem, ne baš.“

Žena se približila i sada sam primetio njene zube, kako su bili beli i blistavi ali i žuti; umnogome nalik na osiono sunce. Dok je prilazila, pružio sam ruku i eto tu je bila ona, tu sam bio ja, tu su bili njeni zubi i tu je bio grad.

„Ja sam Metju“, rekao sam, a žena, ona je bila Dafni.

Kada sam se vratio u auto, ona se okrenula i vratila. Zaboravila je karticu u bankomatu, pa je podbočena stajala. Ja sam bio na

polu puta do vozačkog sedišta a Dafni je klimnula glavom i znala. Znala je gotovo sve, kao da čita vesti.

„Metju Danbar.“

To je rekla, nije pitala.

Nalazio sam se dvanaest sati daleko od kuće, u gradu u koji nisam kročio za trideset jednu godinu svog života, a oni su me svi nekako očekivali.

Tada smo se dugo gledali, bar nekoliko sekundi, a sve je bilo široko i otvoreno. Ljudi su se pojavljivali i tumarali ulicom.

Rekao sam: „Šta još znate? Znate li da sam došao zbog pisaće mašine?“

Otvorila je drugo oko.

Prkosila je podnevnom suncu.

„Kakva pisaća mašina?“ Sad sam je potpuno zbunio. „O čemu ti to?“

Gotovo kao na znak, neki starac je počeo da viče, da pita je li to njena kartica blokirala bankomat, pa je otrčala nazad da je uzme. Možda sam mogao da objasnim – da u čitavoj ovoj priči *stvarno* postoji stara kuckalica, iz doba kada su se u doktorskim ordinacijama koristile pisaće mašine a sekretarice udarale po tastaturi. Nikada neću saznati je li nju to zanimalo ili ne. Znam, međutim, da su njena uputstva bila savršena.

Ulica Miler:

Tiha pokretna traka malih, učtivih kuća, spečenih na suncu.

Parkirao sam, zatvorio vrata i prešao sprženi travnjak.

Negde otprilike u tom trenutku sam zažalio što nisam poveo devojkicu kojom sam se upravo oženio – ili zapravo ženu, majku moje dve kćerke – a naravno i same kćerke. Njima bi se ovo mesto dopalo, ovde bi šetale, skakutale i plesale, dugih nogu i osunčane kose. Napravile bi zvezdu na travnjaku i viknule: „I niko ne sme da nam gleda gaćice, važi?“

Jak medeni mesec:

Klodija je bila na poslu.

Devojčice su bile u školi.

Jednim delom mi se to naravno i dalje sviđalo; dobrim delom mi se *veoma* sviđalo.

Udahnuo sam, izdahnuo i zakucao.

Unutrašnjost kuće bila je nalik na pećnicu.

Sav nameštaj je bio reš.

Slike kao da su upravo iskočile iz tostera.

Imali su klima-uređaj. Bio je pokvaren.

Bilo je čaja i peciva, a sunce je snažno pljeskalo po prozoru. Za stolom je bilo obilatog znojenja. Znoj je kapao sa ruke na platno.

Što se Merčisonovih tiče, oni su bili pošteni, kosmati ljudi.

Muškarac u plavom prsluku koji je na obrazima imao ogromne zaliske nalik na krznene satare i žena po imenu Rejlin. Ona je imala biserne minduše, sitne kovrdže i držala je torbicu. Spremala se da pođe u kupovinu, ali je ostala. Od trenutka kada sam spomenuo zadnje dvorište i da je tamo možda nešto zakopano, nije mogla da ode. Kada je čaj ispijen a od keksa ostale mrvice, okrenuo sam se zaliscima, licem u lice. On mi se obratio otvoreno i jednostavno:

„Pa, znači da se bacimo na posao.“

Napolju, u dugačkom, suvom dvorištu, ja sam krenuo levo, ka sušaču za veš i oronuloj, umirućoj banksiji. Načas sam pogledao iza sebe: mala kuća, limeni krov. Sunce ju je i dalje stezalo, ali se sada spuštalo, naginjalo se na zapad. Kopao sam lopatom i rukama i onda sam ga našao.

„Majku mu!“

Pas.

Opet.

„Majku mu!“

Zmija.

Od oboje su ostale samo kosti.

Pomno smo ih pregledali.

Stavili smo ih na travnjak.

„Ma da li je moguće!“

Čovek je to izgovorio triput, ali najglasnije kada sam naposletku našao staru remingtonku, sivu kao metak. Poput zakopanog oružja bila je umotana u tri sloja jakog najlona, dovoljno providnog da vidim dugmad: prvo Q i W, onda srednji deo F i G, H i J.

Neko vreme sam je gledao; samo sam gledao:

Ta crna dugmad, kao zubi nekakvog čudovišta, ali dobroćudnog.

Napokon sam je izvadio, obazrivim, prljavim šakama; zatrpao sam sve tri rupe. Izvadili smo je iz omotača i gledali i čučali, da je ispitamo.

„Opasna stvar“, rekao je gospodin Merčison. Krznene satare su poskakivale.

„Jeste“, složio sam se, čudesna je.

„Nisam ni slutio da će se *ovo* desiti kad sam se jutros probudio.“ Digao ju je pa ju je pružio.

„Metju, hoćeš li da ostaneš na večeri?“

To je rekla stara, i dalje delimično zapanjena. Zapanjenost ne odlaze večeru.

Digao sam pogled iz čučćeg stava. „Hvala vam, gospođo Merčison, ali prejeo sam se od onolikog peciva.“ Ponovo sam odmerio kuću. Sada je bila izdeljena, u senci. „Zapravo bi trebalo da krenem.“ Rukovao sam se sa oboma. „Ne mogu dovoljno da vam zahvalim.“ Pošao sam, čvrsto stežući pisaću mašinu.

Gospodin Merčison nije bio najsrećniji.

Viknuo je jedno jednostavno: „Ej!“

Šta sam drugo mogao?

Sigurno je postojao valjan razlog za otkopavanje dve životinje i ja sam se okrenuo pod sušačem za veš – umorni i stari model marke hils hojst, isti kao što imamo mi – i čekao šta će on reći; i on je to i rekao.

„Druže, da nisi nešto zaboravio?“

Pokazao je glavom ka psećim kostima i zmiji.

I tako sam se odvezao.

Na zadnjem sedištu mog starog karavana tog dana su bili skeletni ostaci psa, jedna pisaća mašina i vijugavi niz kostiju kraljevske smeđe zmije.

Na polovini puta sam se zaustavio. Znao sam za jedno mesto, nedaleko, sa krevetom, za propisan odmor – ali sam rešio da ne odem tamo. Umesto toga sam legao u kolima, tako da mi je zmija bila blizu vrata. Dok sam tonuo u san, pomislio sam kako svugde postoje pretpočeci – zato što je pre toliko toga postojao dečak u onom budžaku od grada, i klečao je na zemlji kada je zmija ubila onog psa a pas ubio onu zmiju... ali to tek sledi.

Ne, za sada, ovo je sve što vam treba:

Sutradan sam se vratio kući.

Vratio sam se u veliki grad, u Strelčevu ulicu, gde sve *jeste* počelo pa se razvilo u mnogo raznovrsnih pravaca. Rasprava zašto sam pobogu doneo kući psa i zmiju zamrla je pre nekoliko sati, oni koji je trebalo negde da odu, otišli su, a oni koji je trebalo da ostanu, ostali su. Svađa sa Rorijem o stvarima na zadnjem sedištu automobila bila je šlag na torti. Gde baš sa njim. Malo ko od njega bolje zna ko smo i zašto smo i šta smo:

Porodica traljave tragedije.

Stripovsko *BANG!* od dečaka, krvi i životinja.

Mi smo stvoreni za takve relikvije.

Usred našeg prepucavanja Henri se nacerio, Tomi se nasmejao, a obojica su rekla: „Uvek ista priča.“ Četvrti od nas je spavao, a prespavao je čitavo moje odsustvo.

Što se moje dve devojčice tiče, kada su ušle, začudile su se kostima pa su rekle: „Tata, zašto si to doneo kući?“

Zato što je tata kreten.

Smesta sam uhvatio Rorija kako to misli, smesta, ali on to nikada ne bi izgovorio pred mojom decom.

Što se tiče Klodije Danbar – bivše Klodije Kirkbi – ona je odmahнула glavom i uzela me za ruku i bila je srećna, bila je toliko silno srećna da sam opet mogao da zaplačem. Siguran sam da je to zato što je meni bilo drago.

Drago.

To je naizgled glupava reč, ali je ipak pišem i sve vam ovo govorim iskreno i jednostavno zato što smo mi tačno takvi. Posebno zato što sada volim ovu kuhinju i čitavu njenu veliku i strašnu

---

prošlost. Moram to ovde da radim. Treba da to ovde radim. Drago mi je kad čujem kako moje reči pljušte po stranici.

Pređa mnom je stara kuckalica.

Iza nje izgrebana drvena geografija stola.

Tu su raspareni slanici i bibernice i horda upornih mrvica od tosta. Svetlost iz hodnika je žuta, svetlost ovde je bela. Ovde sedim i mislim i udaram. Tučem i tučem. Pisanje je uvek teško, ali je lakše kad imate nešto da kažete:

Dozvolite da vam ispričam o svom bratu.

Četvrtom Danbaru, po imenu Klej.

Sve što mu se desilo.

Mi smo se svi promenili kroz njega.

prvi deo
gradovi

portret ubice u sredovečnom dobu

AKO SU PRE POČETKA (BAR NAPISANOG) BILI PISAĆA MAŠINA, PAS i zmija, sam početak – pre jedanaest godina – sastojao se od ubice, mazge i Kleja. Međutim, čak i na početku neko mora da načini prvi potez, a tog dana je to mogao biti samo Ubica. Na kraju krajeva, on je sve pokrenuo i zbog njega smo svi gledali u prošlost. To je učinio tako što je stigao. Stigao je u šest po podne.

A to je bilo i sasvim prikladno, još jedno vrelo februarsko predvečerje; dan je ispekao beton, sunce je i dalje bilo visoko, i bolelo je. Bila je to jara koja se može uhvatiti i na koju se može osloniti, ili tačnije, jara koja je uhvatila *njega*. U istoriji svih ubica, ovo je sigurno bilo nešto najžalosnije:

Sa sto sedamdeset osam centimetara, bio je prosečne visine.

Sa sedamdeset pet kila bio je normalne težine.

Ali nemojte da se zavaravate – on je bio pustoš u odelu; držao se iskrivljeno, bio je slomljen. Oslanjao se na vazduh kao da čeka da ga on dokrajči, samo što ovaj to neće, bar ne tog dana, zato što se, prilično iznenada, činilo da nije vreme u kome ubice mogu očekivati olakšice.

Ne, danas je to mogao da oseti.

Mogao je da nanjuši.

Bio je neuništiv.

Što je u principu bio dobar opis stanja stvari.

To je tako ličilo na Ubicu, da bude neranjiv baš u trenutku kada mu je bilo bolje da je mrtav.

Onda je, veoma dugo, bar deset minuta, stajao na ušću Strelčeve ulice. Laknulo mu je što je napokon stigao, užasavao se što je tu. Ulicu to izgleda nije mnogo zanimalo; njen povetarac bio je prislan ali opušten, njen dimljivi miris bio je opipljiv. Automobili su bili pogašeni pre nego parkirani, a žice sa dalekovoda polegle su od težine nemih, vrelih i nervoznih golubova. Okolo se grad dizao i dozivao:

Dobro došao nazad, Ubico.

Tako topao glas, tu blizu njega.

Ovde si pomalo u škripcu, čini mi se... Zapravo, pomalo u škripcu i nije baš najbolji opis – ovde si u baš gadnom problemu.

A on je to znao.

A uskoro se vrućina približila.

Strelčeva ulica je sada počela da odgovara na izazov, gotovo da je protrljala ruke i Ubica je počeo da gori. Osećao je kako plamen narasta, negde u njegovoj odeći, a sa njim su stigla i pitanja:

Može li on da nastavi da hoda i da dovrši početak?

Može li zaista da to istera do kraja?

Poslednjeg trenutka je priuštio sebi luksuz – uzbuđenje nepokretnosti – pa je progutao knedlu, protrljao trnovito teme i mračno rešen, otišao do broja osamnaest.

Čovek u gorućem odelu.

Naravno, tog dana je krenuo na petoricu braće.

Na nas, braću Danbar.

Od najstarijeg do najmlađeg:

Ja, Rori, Henri, Klejton, Tomas.

Više nikada nećemo biti isti.

Mada, iskreno, neće to biti ni on – a da vam pružim bar mali nagoveštaj onoga u šta se Ubica upuštao, reći ću vam kakvi smo bili:

Mnogi su nas smatrali divljacima.

Varvarima.

Uglavnom su bili u pravu.

Majka nam je bila pokojna.

Otac nam je pobjegao.

Psovali smo kao kočijaši, tukli smo se kao bokseri i satirali jedan drugoga u bilijaru, u stonom tenisu (uvek na prapoločnim stolovima, često iznetim na grbavu travu u dvorištu), u monopolu, pikadu, fudbalu, kartama – u svemu što bi nam palo šaka.

Imali smo klavir koji niko nije svirao.

Naš televizor je bio osuđenik na doživotnu.

Kauč je gulio dvadeset godina.

Ponekad kada bi nam zazvonio telefon, neki od nas bi izašao, potrčao preko trema, pa do komšinice; zvala je samo stara gospođa Čilman – kupila je flašu soka od paradajza i nikako nije uspevala da je otvori. Onda bi se vratio, pustio da se ulazna vrata zalupe i život bi nastavio po starom.

Da, za nas petoricu, život je večito tekao po starom:

Bilo je to nešto što smo batinama uterivali jedni drugima i batinama jedni iz drugih isterivali, posebno kada bi sve bilo baš kako treba ili potpuno naopako. Tada bismo izašli na Strelčevu ulicu u popodne-predveče. Krenuli bismo na veliki grad. Na kule i ulice. Na zabrinuto drveće. Upijali smo brbljive razgovore što izbijaju iz pabova, kuća i stambenih zgrada, potpuno ubeđeni da tu pripadamo. Kao da smo očekivali da ćemo sve sakupiti i odneti kući, pod miškom. Nije bilo bitno što ćemo se sutra ujutru probuditi i otkriti da je sve nestalo, da je iščilelo, sve te zgrade i ta blistava svetla.

E, da – ima još nešto.

Verovatno najvažnije.

Mi smo bili jedini ljudi za koje smo čuli da u svojoj malož menažeriji disfunkcionalnih kućnih ljubimaca imaju i mazgu.

A kakva je to samo mazga bila.

Životinja o kojoj je reč zvala se Ahilej i postoji dugačka priča o tome kako je on završio u našem dvorištu, u hipodromskoj četvrti.

U toj priči su s jedne strane napuštena konjušnica i trkalište za trening iza naše kuće, zastareli gradski propisi i žalosni polupismeni debeli starac. S druge naša pokojna majka, naš odbegli otac i najmlađi od nas, Tomi Danbar.

Oko dolaska mazge nisu bila zatražena mišljenja svih ukućana; postala je predmet spora. Posle bar jedne žučne svađe, gde je Rori...

„Ej, Tomi, šta je sad pa ovo?“

„Šta?“

„Šta ti meni šta, nemoj da me zajebavaš? U dvorištu je nekakav magarac!“

„Nije magarac, nego mazga.“

„U čemu je razlika?“

„Magarac je magarac, a mazga je mešanac...“

„Zabole me je l' to mešanac kamile i šugavog šetlandskog ponija! Šta radi tamo ispod sušača za veš?“

„Pase travu.“

„To vidim i sam!“)

... nekako smo uspeli da je zadržimo.

Ili da budemo precizniji, mazga je ostala.

Kao i sa većinom ostalih Tomijevih ljubimaca i sa Ahilejem je bilo izvesnih problema. Pre svega, mazga je bila ambiciozna; pošto je mreža za insekte na zadnjim vratima netragom nestala, Ahilej je umeo da uđe u kuću i kada su zadnja vrata bila odškrinuta, a pogotovo kada su bila širom otvorena. To se dešavalo bar jednom nedeljno i meni bi bar jednom nedeljno pukao film. Zvučalo je otprilike ovako:

„I-su-se *Hriste!*“ Tih dana sam bio redovan bogohulnik, dobro poznat po deljenju Isusa i naglašavanju Hrista. „Mamlazi, ako vam nisam bar sto puta do sada rekao! *Zatvarajte* zadnja vrata!“

I tako dalje.

Što nas opet dovodi do Ubice, i kako je on uopšte mogao da zna?

Mogao je da sluti kada bude stigao da niko od nas neće biti kod kuće. Mogao je da zna da će morati da se odluči između korišćenja svog starog ključa i čekanja na tremu – da postavi svoje pitanje, da iznese svoj predlog.

Ljudsku porugu je naravno očekivao, čak ju je i prizivao.
Ništa, međutim, nalik ovome.

Kakav plotun:

Ta bolna kućica, ta navala tišine.

I taj provalnik, taj džeparoš od mazge.

Negde oko šest i petnaest, krenuo je stopu po stopu Strelčevom ulicom, a tegleće marvinče je zatreptalo.

I tako se to desilo.

Prve oči koje je Ubica sreo unutra bile su Ahilejeve, a Ahilej nije bio mačji kašalj. Stajao je u kuhinji, nekoliko koraka od zadnjih vrata, ispred frižidera, sa uobičajenim *šta je, šta gledaš* izrazom na dugačkom licu. Raširenih nozdrva, čak je nešto i žvakao. Opušteno. Smireno. Ako je čuvao pivo, odlično je obavljao tu dužnost.

Dakle?

U tom trenutku kao da je samo Ahilej pričao.

Prvo grad, a onda mazga.

U tome je, teoretski, bilo bar nečeg nalik na smisao. Ako će se neki pripadnik roda *Equus* pojaviti negde u ovom gradu, biće to ovde; konjušnica, trkalište za trening, daleki glasovi hipodromskih najavljiivača.

Ali mazga?

Šok je bio neopisiv, a ni okruženje sigurno nije pomoglo. Ova kuhinja je imala sopstvenu geografiju i klimu:

Oblačni zidovi.

Sušni podovi.

Greben prljavih tanjira što se spušta ka sudoperi.

A onda i vrućina, vrućina.

Čak je i mazgina budna ratobornost privremeno popustila pod tom užasnom, superteškom jarom. Tu je bilo gore nego napolju, a to nije bilo lako postići.

Svejedno, Ahileju nije trebalo mnogo da se vrati na dužnost, ili je možda Ubica od dehidracije počeo da halucinira? Od svih kuhinja na svetu. Na tren je pomislio da protrlja oči pesnicama, da otera tu sliku, ali uzalud.

Prizor je bio stvaran.

Bio je siguran da ta životinja – taj sivi, šareni, ričkasti, smečkasti, čupavi, okati, frktavi, opušteni skot od mazge – nepopustljivo stoji, na ispucalom podu, pobjednički, obznanjujući jedno jedino i to neporecivo jasno:

Ubica verovatno može da uradi mnogo toga, ali nikada, ni pod kojim okolnostima, ne može da se vrati kući.

zagrevanje na klejov način

NA DRUGOJ STRANI GRADA, DOK SE UBICA UPOZNAVAO SA MAZGOM, nalazio se Klej, a Klej se zagrevao. Ako ćemo iskreno, Klej se uvek zagrevao. U tom trenutku bio je u staroj stambenoj zgradi, pod nogama su mu bile stepenice, na leđima dečak, a u grudima olujni oblak. Kratka tamna kosa poglela mu je po glavi, a iz oba oka sipao je oganj.

Pored njega, desno, trčao je drugi dečak – plavokos, godinu dana stariji – jedva je držao korak, ali ga je svejedno bodrio. Levo od njega je jurio border koli, što znači da su Henri i Klej, Tomi i Ruža, radili ono što uvek rade:

Jedan je pričao.

Drugi je trenirao.

Treći je jedva preživljavao.

Čak je i psetance davalo sve od sebe.

Za takvu vrstu treninga trebao im je ključ i kupili su ga od jednog drugara; pomoću njega su ušli u zgradu. Deset dolara za ulaz u betonsku kocku. Nije loše. Trčali su.

„Govno jedno usrano“, rekao je Henri (velikodušni finansijer) pored Kleja. Dok se mučio, skakutao je i smejao se. Osmeh mu je skliznuo sa lica; uhvatio ga je na dlan. U takvim trenucima sa

Klejom je komunicirao pomoću proverenih uvreda: „Kakav si ti samo bednik“, rekao je, „kakav si ti si mekušac.“ Bolelo ga je, ali je morao i dalje da priča. „Ti si, dečko, slina od čoveka. Povraća mi se kad te vidim kako trčiš.“

Neće proći dugo pre nego što će se još jedna tradicija ponoviti.

Tomi, najmlađi, sakupljač kućnih ljubimaca, ostao je bez patike.

„E jebiga, Tomi, je l' sam ti rekô da ih bolje vežeš. Hajde, Kleju, slabiću, pajacu. Ajde malo se potrudi, čisto za promenu?“

Stigli su na šesti sprat i Klej je bacio Tomija u stranu i obrušio se na brbljivca desno od sebe. Srušili su se na prašnjave pločice, Klej se pomalo osmehivao, druga dvojica su se smejala, a svi su otresli znoj sa sebe. U borbi je Klej uhvatio Henrija u kragnu. Digao ga je, pa ga je okrenuo.

„Brate, stvarno bi trebalo da se istuširaš.“ To je baš ličilo na Henrija. Uvek smo govorili da ako hoćeš da ubiješ Henrija, moraš da mu jezik probiješ glogovim kocem. „Mislim, stvarno je jezivo.“ Osećao je sajle u Klejovoj ruci dok mu je ovaj zavrtao brbljivu šiju.

Da ih prekine, Tomi, istinski trinaestogodišnjak, zaleteo se i skočio tako da su se svi zajedno srušili na pod, čitavo klupko ruku, nogu i momaka. Oko njih je Ruža poskakivala i doskakivala; digla je rep i isturila telo napred. Crne noge. Bele šape. Lajala je, ali su se oni i dalje rvali.

Pošto su završili, ležali su na leđima; posmatrao ih je prozor, na stepeništu najvišeg sprata, prljavo svetlo i grudi što se dižu i spuštaju. Vazduh je bio težak. Tone vazduha izbijale su iz njihovih pluća. Henri ga je žestoko usisavao, ali njegov jezik je bio neumoran.

„Tomi, pacove mali.“ Pogledao je u stranu pa se nacerio. „Mislim da si mi upravo spasao život.“

„Hvala.“

„Ne, hvala *tebi*“, pa je sada pokazao Kleja, koji se već pridigao na lakat. Druga ruka mu je bila u džepu. „Nije mi jasno što trpimo ovog ludaka.“

„Ni meni.“

Ali jesu.

Za početak, bio je jedan Danbar, a sem toga je Klej i budio radoznalost.

A zašto?

Šta je to trebalo znati u vezi sa Klejtonom, našim bratom?

Pitanja su ga pratila već godinama, kao na primer zašto se osmehuje, ali se nikada ne smeje?

Zašto se bije, ali nikada da bi pobedio?

Zašto mu se toliko sviđa na našem krovu?

Zašto trči ne iz zadovoljstva, već da bi se mučio – kako nekakav uvod u bol i patnju, koje će večito trpeti?

Nijedno od tih pitanja, međutim, nije mu bilo omiljeno.

To su bila pitanja za zagrevanje.

Ništa više.

Pošto su malo ležali na leđima, odradili su još tri seta, a Ruža je usput pretekla zalutalu patiku.

„Ej, Tomi.“

„A?“

„Sledeći put ih bolje veži, je l' jasno?“

„Naravno, Henri.“

„Dupli čvor, il' ću glavu da ti otkinem.“

„Važi, Henri.“

Kad su sišli u prizemlje, pljesnuo ga je po ramenu – znak da se ponovo popne Kleju na krkače – pa su otrčali uz stepenice i vratili se liftom. (To je po mišljenju nekih varanje, ali je zapravo mnogo teže: skraćuje vreme oporavka.) Posle poslednjeg uspona, Henri, Tomi i Ruža ponovo su sišli liftom, ali je Klej išao stepenicama. Napolju su otišli do Henrijeve gvozdene kocke od automobila pa su izveli uobičajenu tačku:

„Ružo, beži sa prednjeg sedišta.“ Ona je sedela za volanom, sa ušima u savršenim trouglovima. Izgledala je spremna da bira radio-stanicu. „Hajde, Tomi, sklanjaj je odatle, pomoz nam.“

„Hajde, mala, nemoj da se glupiraš.“

Henri je stavio ruku u džep.

Puna šaka novčića.

„Kleju, evo, vidimo se gore.“

Dva momka su se vozila, treći je trčao.

Kroz prozor: „Ej, Kleju!“

On je nastavio da grabi, nije se okrenuo ali je svejedno čuo. Istu stvar, svaki put.

„Uzmi bele rade ako možeš, one su joj bile omiljene.“

Kao da on to ne zna.

Auto je skrenuo, sa upaljenim žmigavcem. „I nemoj da te zeznu za cenu!“

Klej je potrčao brže.

Stigao je do brda.

U početku sam mu ja bio trener, onda Rori, i dok sam ja to radio sa jednim starinskim i budalastim poštenjem, Rori ga je maltretirao, ali ga nikada nije slomio. Što se Henrija tiče, on je na osnovu toga skovao plan – to je radio za pare, ali takođe i zato što je u tome uživao, čemu ćemo uskoro posvedočiti.

Od početka je bilo jednostavno, ali zaglupljujuće.

Mogli smo da mu kažemo šta da radi.

On bi to radio.

Mogli smo da ga mučimo.

On bi to trpeo.

Henri je mogao da ga izbací iz automobila zato što je video neke ortake kako se po kiši vraćaju kući i Klej bi samo izašao, pa bi potrčao. Onda, kada bi ga pretekli njega i kroz prozor viknuli: „Što se vučeš!“, on bi ubrzao. Tomi, kriv kao paragraf, pogledao bi pozadi, i Klej bi gledao sve dok auto ne nestane iz vidokruga. Video bi kako se ružna frizura smanjuje, a tako je i bilo:

Možda je izgledalo kao da smo mi njemu treneri.

Ali, zapravo, nismo bili ni blizu.

S vremenom su reči postale ređe a metodi žešći. Svi smo znali šta želi, ali ne i šta sa time namerava da uradi.

Za šta je kog đavola Klej Danbar trenirao?

* * *

U pola sedam, sa lalama kraj nogu, nagnuo se napred, na ogradu groblja. To mesto je bilo lepo i visoko; Kleju se sviđalo. Gledao je sunce, kako pase među neboderima.

Gradovi.

Ovaj veliki grad.

Tamo dole su saterivali saobraćaj ka kućama. Svetla na semaforu su se menjala. Ubica je stigao.

„Izvinite?“

Ništa. Čvršće je stegao ogradu.

„Mladiću?“

Sada je pogledao i video staricu da pokazuje. Coktala je usnama. Sigurno su bile ukusne.

„Mogu li?“ Imala je bezoblične oči, umornu haljinu i dugačke čarape. Njoj vrućina ništa nije značila. „Mogu li da te zamolim za jedan od tih cvetova?“

Klej je pogledao u duboku boru, dugačku crtu iznad njenih očiju. Pružio joj je lalu.

„Hvala ti, mladiću, hvala. Za mog Vilijama.“

Momak je klimnuo glavom, pa je za njom prošao kroz kapiju; krenuo je između grobova. Kada je stigao, čučnuo je ustao je prekrstio je ruke okrenuo se ka večernjem suncu. Nije imao pojma koliko je dugo trebalo Henriju i Tomiju da stanu sa obe njegove strane, kao i psu, isplaženog jezika, kod natpisa na grobu. Momci su stajali, pogrbljeni a ipak čvrsti, sa rukama u džepovima. Da je pas imao džepove, i on bi sigurno gurnuo šape u njih. Onda su svu pažnju usmerili na nadgrobni spomenik i na cveće ispred njega, koje je venulo na njihove oči.

„Nije bilo belih rada?“

Klej je pogledao.

Henri je slegnuo ramenima. „Hajde, Tomi.“

„Šta?“

„Daj mu, sad je na njega red.“

Klej je pružio ruku. Znao je šta treba da radi.

Uzeo je sredstvo za čišćenje i isprskao metalnu ploču. Zatim su mu dodali rukav sive majice pa je ploču dobro istrljao, dobro ju je oribao.

„Malo si preskočio.“

„Gde?“

„Jesi ti ćorav, Tomi, eno gde, u ćošku, tamo, da *tamo*, slepće jedan slepi!“

Klej ih je gledao kako pričaju, pa je kružnim pokretima glačao tako da je rukav postao crn; prljava usta grada. Sva trojica su bili u majicama i starim šorcevima. Sva trojica su stegli vilice. Henri je namignuo Tomiju. „Svaka čast, Kleju, nego vreme je da krenemo, je li? Nećemo da zakasnimo na glavni događaj.“

Tomi i pas su prvi pošli za njim, uvek isto.

Onda Klej.

Kada im se pridružio, Henri je rekao: „Ko rano rani, dobro groblje grabi.“ Časna reč, mali nije umeo da prestane sa lupetanjem.

Tomi je rekao: „Znaš da mrzim da ovde dolazim, je li?“

A Klej?

Klej – koji je bio najtiši od njih, koji se najviše među njima osmehivao – samo se okrenuo, poslednji put, pa se zagledao preko suncem obasjanih kipova, krstova i nadgrobnih kamenova.

Izgedali su kao pehari za poražene.

Svi do jednog.

varvari

ZA TO VREME JE U KUHINJI U STRELČEVOJ ULICI BROJ 18 DOŠLO do pat-pozicije.

Ubica se polako povlačio u ostatak kuće. Njena tišina bila je nešto strašno – ogromno igralište po kome griža savesti može da se razmaše, da ga pošteno obradi – ali je takođe bila i iluzija. Frižider je brujao, mazga je disala, a tu je bilo i drugih životinja. Sada, pošto je unatraške otišao u hodnik, osetio je nekakav pokret. Da li su to Ubicu nanjušili i ulovili?

Nema šanse.

Ne, životinje ni izbliza nisu predstavljale pretnju; on se najviše bojava dvojice najstarijih od nas.

Ja sam bio najodgovorniji:

Odavno sam zarađivao za hleb.

Rori je bio neprelazan:

Ljudsko gvožđe.

Negde oko pola sedam Rori je stajao na drugoj strani ulice i, naslonjen na banderu, osmehivao se setno i žalostivo, osmehivao se čisto radi zezanja; svet je bio prljav a prljav je bio i on. Posle kratke potrage iz usta je izvadio dugačku vlas devojačke kose. Ko god da je bila, u Rorijevoj glavi je negde ležala raširenih nogu. Devojka koju nikada nećemo ni upoznati ni videti.

Trenutak ranije naleteo je na devojkicu koju *jesmo* poznavali, na devojkicu po imenu Keri Novak. To je bilo odmah ispred njene kuće.

Mirisala je na konje i doviknula je čao.

Skočila je sa svog starog bicikla.

Imala je dobrozelene oči i kestenjastu kosu – metri kose padali su joj niz leđa – i dala mu je poruku za Kleja. Poruka je bila u vezi sa knjigom; jednom od tri knjige važne za sve. „Reci mu da i dalje volim Buonarotija, važi?“

Rori je bio zatečen, ali nije mrdao. Mrdala su mu se samo usta. „Kog Barnija?“

Devojkica se smejala sve do garaže. „Samo mu prenesi šta sam rekla, važi?“ Onda se, međutim, sažalila, pa se nagnula nazad, pegavih ruku i samopouzdana. Bilo je u njoj nekakve velikodušnosti, vreline, znoja i života. „Znaš“, rekla je, „Mikelandelo?“

„Molim?“ Sada se dodatno zbunio. Mala je nenormalna, pomislio je. Slatka je, ali je skroz nenormalna. Koga zaboje za Mikelandela?

Misao je, međutim, nekako istrajala.

Našao je tu banderu, neko vreme se naslanjao, pa je onda prešao ulicu, ka kući. Rori je malčice ogladneo.

Što se mene tiče, ja sam bio tamo, napolju, zarobljen u saobraćaju.

Okolo, ispred i pozadi, hiljade automobila bili su postrojani, svi upereni ka raznim domovima. Neumorni talas vreline dopirao je kroz prozor mog karavana (onog koga i dalje vozim), a tu je bila i beskrajna povorka bilborda, izloga i delova ljudi. Grad je za svakim pokretom zadirao unutra, ali je tu bio i miris drveta, vune i laka koji me je uvek pratio.

Pustio sam da mi lakat proviri iz kola.

Telo mi je bilo kao od trupaca.

Obe šake su mi bile lepljive od lepka i terpentina, i samo sam želeo da se vratim kući. Onda bih mogao da se istuširam, da pripremim večeru, i možda da čitam, ili da gledam neki stari film.

To nisu prevelika očekivanja, je li?

Samo da se vratim kući i da se opustim?

Nema šanse.

bernboro

HENRI JE IMAO PRAVILA ZA TE DANE.

Prvo, mora biti piva.

Drugo, pivo mora biti hladno.

Zbog toga je ostavio Tomija, Kleja i Ružu kod groblja pa će se kasnije naći sa njima, u Bernboro parku.

(Bernboro park, za one koji ne poznaju ovaj kraj, jeste stari atletski stadion. U to doba je imao oronulu tribinu i slomljenog stakla dovoljno za povećati parking. Takođe je bio i poprište Klejovih najzloglasnijih treninga.)

Međutim, pre nego što je Henri seo u auto, osetio je potrebu da Tomiju da još neka uputstva. I Ruža je slušala:

„Ako zakasnim, reci im da ne žure, važi?“

„Važi.“

„I reci im da sprema lov.“

„Važi.“

„I dosta više s tim važi pa važi, je l' jasno?“

„Važi.“

„Samo tako nastavi, pa ću da te patosiram i pred njim. Je l' to hoćeš?“

„Neću, hvala.“

„Naravno da nećeš, mališa.“ Kratak osmeh na kraju vragolastog, razrađenog uma. Pljesnuo je Tomija po uhu, blago i sigurno,

pa je ugrabio Kleja. „A ti – učini mi nešto.“ Uhvatio je njegovo lice, sa obe strane. „Nemoj da zaboraviš ovo dvoje nesretnika.“

U talasu prašine iza automobila, pas je pogledao Tomija.

Tom je pogledao Kleja.

Klej nije pogledao ni jedno ni drugo.

Dok je proveravao džep, želeo je toliko toga – da ponovo krene, da potrči – ali pošto se grad širio pred njima, a groblje iza njih, načinio je dva koraka ka Ruži, pa ju je uzeo u naručje.

On je stajao, a keruša se osmehivala.

Oči su joj bile kao žito i zlato.

Smejala se svetu ispod sebe.

Nalazili su se na Aveniji Entriti – na velikom brdu na koje se upravo uspeo – kada ju je napokon spustio. Gazili su natrule rogače na Posejdonovom putu – središtu hipodromske četvrti. Zarđali kilometar lokala.

Dok je Tomi čeznuo za prodavnicom kućnih ljubimaca, Klej je umirao od želje za drugim mestima; za ulicama i spomenicima *njoj*.

Lonro, pomislio je.

Bobijev prolaz.

Kaldrmisani Trg Petra Pana*.

Imala je kestenjastu kosu i dobrozelene oči i bila je učenica Enisa Makendrua. Omiljeni konj joj je bio Matador. Omiljena trka joj je uvek bila Koksov trofej. Omiljeni pobednik te trke joj je bio silni Kingston Taun, pre dobrih trideset godina. (Najbolje se uvek događa pre nego što smo se rodili.)

Knjiga koju je čitala bila je *Čovek iz kamenoloma*.

Jedna od tri knjige važne za sve.

Na jari Posejdonovog puta momci i pas su skrenuli na istok i uskoro se pojavio: atletski stadion.

Hodali su dok se nisu uklopili u okruženje stadiona, pa su ušli kroz rupu u ogradi.

---

* Imena čuvenih australijskih trkačkih konja. (Prim. prev.)